

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Философски факултет

ДОКТОРАНТСКИ ЧЕТЕНИЯ

Сборник

4

2020

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Философски факултет

ДОКТОРАНТСКИ ЧЕТЕНИЯ

4/2020

София • 2021
Университетско издателство „Св. Климент Охридски“

ЮРИДИЧЕСКАТА КОНСУЛТАЦИЯ КАТО ЕЗИКОВ ПРЕВОД

Боян Владимиров Баханов

Анотация. Настоящото изследване разглежда въпроса за езиковата интерпретация на нормативните текстове като един особен вид езиков превод. За тази цел, на първо място ще бъде подкрепен възгледа, че юридическият език и в частност езикът, на който биват изразени нормативните актове, притежава самостоятелен характер. Той ще бъде представен като различен от всекидневния език в обществото, а юристите като един вид посредници между тези два макар и близки езици.

След това, юридическото консултиране ще бъде изследвано посредством теорията на У. Куайн относно невъзможността на езиковия превод, като ще бъде потърсено решение за случаите, в които тази езикова интерпретация не би била достатъчна за достигане до категоричен краен резултат. За разрешаването на тези случаи ще бъде подкрепен възгледът, че юридическата интерпретация може да послужи като самостоятелно средство за постигане на сигурно правно знание.

Ключови думи: всекидневен език; езиков превод; езикова интерпретация; Куайн; юридически език; юридическа консултация; юридическа интерпретация.

LEGAL CONSULTATION AS LANGUAGE TRANSLATION

Boyan Vladimirov Bahanov

Abstract. This research examines the issue of linguistic interpretation of normative texts as a special type of language translation. For this purpose, in the first place, we will support the view that the legal language, and in particular the language in which regulations are expressed has an independent nature. It will be presented as different from the daily language of society, and lawyers as a kind of mediators between both of these diverse, albeit close, languages. After this, legal consultation will be explored by applying W. V. Quine's theory about under determinacy of translation, and a solution will be sought in cases when this linguistic interpretation would not be sufficient to reach a definite end result. The view that legal interpretation can serve as a stand-alone means of achieving sound legal knowledge will be supported as a means for resolving these cases.

Keywords: Everyday language; Language interpretation; Language translation; Legal consultation; Legal interpretation; Legal language; Quine.

УВОД

В съвременния свят тезата за самостоятелния характер на езика на правото все по-често бива изразявана както в правната литература (напр. Милкова, 2002; Ташев, 2007), но и в юридическата практика. Правото си служи със свой собствен език, който макар и до голяма степен да се припокрива с общоупотребимия език в обществото (каквото е и изискването на чл. 9 на Закона за нормативните актове, ЗНА). Както ще покажем в настоящия текст, юридическият език притежава множество разлики, които дават основание той да бъде обособен в самостоятелна категория. По този начин юридическият език и в частност езикът на източниците на правото запазват своята езикова своеобразност. Това основно се детерминира от ролята на правото да служи като основен регулатор на обществените отношения.

Сложността, многообразието и комплексният характер на юридическия език най-осезаемо биват проявени в своеобразното външно битие на правото, юридическите актове и по-точно в езика на закона. Под език на закона Ташев разбира „езикът, на който са формулирани правните норми, независимо дали са изразени в закон, международен договор или друг правен източник“ (2007). Той го определя като различен от общоупотребимия, тъй като този език има единствено нормативен характер.

За да можем обаче да разберем тези особености в езика на нормативните актове, най-правилният подход, с който можем да си послужим, са изследванията в областта на законодателната техника, тъй като един от основните въпроси, които тя изследва, е този за „стилистиката на законодателния език, конвенциите, чрез които се фиксират законодателната лексика и граматика, различна от тази в общоупотребимия език“ (Ташев, 2002, с. 14).

ВЪПРОСЪТ ЗА РАЗЛИКИТЕ МЕЖДУ ВСЕКИДНЕВНИЯ И ЮРИДИЧЕСКИЯ ЕЗИК

Като основно средство за комуникация, употребата на всеки език се ръководи от определен набор от правила, които, веднъж установени, се превръщат в задължителни, защото действието на езика като средство за комуникация и своеобразен знак може да се осъществи единствено когато тези правила се спазват. Що се отнася до езика на правото, като източници на подобни правила могат да бъдат определени Законът за нормативните актове (1973) и Указ № 883 от 24.04.1974 г. за прилагане на Закона за нормативните актове (УПЗНА), които, така да се каже, предзадават множество правила, с които нормотворецът трябва да се съобрази в процеса по изготвяне на нормативните текстове.

Подобно на всички езикови правила, и тези, които се отнасят до езика на юридическите актове, са насочени към всички членове на езиковата общност и предписват многократното използване на думи или изрази по определен начин в определена ситуация. Нарушаването им води до „разрушаване на кому-

никацията между членовете на езиковата общност или до нейното цялостно разпадане“ (Манголд, 1988 цит. по Бузов, 2002, с. 64).

Когато говорим за езикови общности, трябва да уточним, че те могат да се обособят в общности както по естествен, така и по изкуствен език. Общности по изкуствен език могат да бъдат например общностите на физиците, химиците, математиците и др. В този смисъл можем да кажем, че юристите също могат да бъдат обособени в една своеобразна езикова общност със свои отличителни особености, детерминирани от сложния и комплексен характер на юридическия език.

Естественият език е напълно приложим за ситуации, свързани с всекидневното общуване, тъй като той си служи с думи, които са обединени посредством техния смисъл. Но естественият език има редица недостатъци, които според философите на идеалния език (Фреге, Ръсел, ранния Витгенщайн, Тарски, Карнап и Куайн) се проявяват в определен контекст. Двамата главни недостатъка на естествения език, които най-често се назовават, са свързани със синтаксиса и семантиката. При синтаксиса липсват еднозначни правила за свързване на думите в изреченията, а недостатъкът в семантиката се корени в невъзможността да се дадат дефиниции на значенията на същите тези думи.

От своя страна изкуствените езици са създадени съзнателно от общността. Тяхната цел е да „описват или синтезират артефакти във виртуална област“ (Герджиков, 2012, с. 82). Докато в естествения език (всекидневното говорене) могат да се създадат противоречия и парадокси, които не влияят върху смисъла на дадено изказване, в изкуствения език парадокси или неопределености са невъзможни и недопустими. Точно поради тази причина философите на идеалния език предлагат да се създаде един нов, изкуствен език, който да замести всекидневния за целите на философията и науката. Именно това е и една от целите, които подтикват създаването на изкуствен език – премахването на заложените парадоксалност и противоречивост на естествения език.

В този смисъл юридическият език има двойствен характер – от една страна той използва общоупотребимия език, което го определя като естествен. От друга страна, обаче, когато общоупотребимият език се използва за целите на правото, той придобива особени „семантични, стилистични, терминологични и други особености“ (Спасов, 2006, с. 87), които придават на използваните термини значение, различно от обичайното, което го причислява към групата на изкуствено конструирани езици. Точно заради тази своя специфична особеност юридическият език може да се определи като „полуестествен и полуизкуствен“ (Милкова, 2002, с. 246).

Един много подходящ пример за неговия сложен характер е терминът *злепоставяне*, регламентиран в Глава втора, Раздел III от Наказателния кодекс (НК) на Р. България (1968). Въпреки че това понятие е заимствано от общоупотребимия (всекидневния) български език, бивайки включено в езика на закона, то придобива коренно различно значение. Ако в ежедневието език тер-

минът се използва в смисъла на „Поставям в неудобно положение, излагам“ (Радева, 2012), то за целите на наказателното право този термин се използва в смисъл на престъпление срещу личността, което бива регламентирано от няколко различни престъпни състава, например чл. 137 от НК: „Който изложи лице, лишено от възможността да се самопазва поради малолетство, престарялост, болест или изобщо поради своята безпомощност, по такъв начин, че животът му може да бъде в опасност, и като съзнава това, не му се притече на помощ, се наказва с лишаване от свобода до три години“. В ежедневната си комуникация хората използват понятието в смисъла на действие, което причинява неблагоприятни последици за честта и достойнството на друго лице. За целите на правото обаче то придобива значение на противообществено деяние, което поставя в непосредствена опасност живота или здравето на пострадалия. В този случай думата „злепоставяне“ получава „семантична екстензия“ или семантично разширяване¹ (Marmog, 2009, p. 92), което я приспособява за целите на правото – в общоупотребимия език думата има едно конвенционално значение, а в езика на правото друго.

В действащото законодателство съществуват и редица други термини, чието значение е различно от това, което се използва във всекидневното общуване. Такива са например „завет“ – Закон за наследството, „другар“ – Граждански процесуален кодекс, „държане“ – Закон за собствеността и мн. др. Въпреки че тези понятия са заимствани от всекидневния език, тяхното значение е доста по-различно от това, което хората обикновено влагат в тях в ежедневното си общуване. Затова можем да кажем, че до голяма степен юридическият език се влияе от общоупотребимия, но въпреки това надхвърля неговите рамки. Друго важно уточнение, което трябва да се направи в подкрепа на тезата за самостоятелния характер на юридическия език, е това, че изискването на чл. 9 ЗНА в точно определени случаи може да не бъде спазено, което е изрично упоменато в чл. 36 УПЗНА. Този член гласи, че отклонения от общоупотребимия език се допускат, само ако се налагат от предмета на нормативния акт или ако се налага използването на чужди думи и изрази.

На първо място в езика на закона често се налага употребата на специфична юридическа терминология. Тези термини не могат да се срещнат във всекидневното общуване. Обикновено те могат да бъдат както отделна дума, така и словосъчетание. Пример за такива юридически понятия са например „сервитут“ – Закон за собствеността, „въззивно производство“ – Наказателно-процесуален кодекс, „въвод във владение“ – Гражданско-процесуален кодекс и мн. др. Тези термини са „еднокритериални“ (Marmog, 2009, p. 97), т.е. те са създадени единствено за целите на правото, имат утвърдено правно значение и не получават семантична екстензия. „Ако в обикновената реч някои думи могат да получат различно смислово значение в зависимост от други

¹ От англ. ез. semantic extension.

части на речта, които ги придружават, да получат „контекстна подвижност“, това само по изключение може да се случи при юридическите термини. Обратно е по-възможно, т.е. възможно е терминът да придаде ново смислово съдържание на думите, които ги съпътстват“ (Спасов, 2006, с. 94).

Спецификата на юридическата терминология е в това, че тя не може да се заменя в текста на юридическите актове с думи от общоупотребимия език, защото това би довело до неяснота или до нееднозначност на текста. Например „не може в обвинително заключение да се напише: „в разговор със следователя свидетелят „разказа“ вместо „даде показания““ (Милкова, 2002, с. 285).

На второ място предметът на съответния нормативен акт може да налага използването на т.нар. общонаучни термини – заемайки различни термини от другите науки (икономика, медицина, политология и др.), нормотворецът обхваща целия спектър от обществени отношения, които биват регулирани посредством нормативните актове. Такива заети термини са например „ген“ – Закон за патентите и регистрацията на полезните модели, „географско означение“ – Закон за марките и географските означения, „ядрена енергия“ – Закон за безопасно използване на ядрената енергия и т.н. Юридическият език си служи с общонаучна терминология, защото в един или в друг аспект на правните актове той се намира в отношение с някоя от другите науки.

Използването на чужди думи изрази в езика на нормативните актове е изрично уредено в чл. 36 УПЗНА, според който това изключение може да се приложи в случаите, когато те са станали трайна съставка на българския език или тяхното значение не би могло да бъде заменено с думи от него. В Континенталното право т.нар. чуждици имат латински и гръцки произход, което се дължи на множество исторически и географски фактори. Термини с гръцки произход са например „политика, монархия, демокрация, олигархия и мн. др.“ (Милкова, 2002, с. 269). Особено влияние върху Романо-германската правна система оказва Римското право, което обяснява наличието на множеството латински термини в него като например „република, акт, конституция, ипотека, както и множество латински изрази като например *resjudicata*, *vacatio legis*, *analogia legis* и др.“ (Милкова, 2002, с. 270).

Важна роля за навлизането на чуждици в българската нормативна уредба играе все по-развиващият се процес на глобализация, което неминуемо води до взаимното влияние на различни съвременни правни системи. Именно по подобен начин, „Въпреки законово прогласеното задължение за законодателя да формулира правните норми на общоупотребимия (литературния) български език, в него се прокрадват както думи и изрази, които не спадат към литературния български език, така и думи и изрази, заемки от чуждо законодателство, международни актове и такива на Европейския съюз“ (Петров, 2010, с. 345).

Всичко казано до тук дава основание езикът на закона да бъде определен като самобитен език, който се нарежда сред най-важните елементи на културните особености в обществото, тъй като именно чрез него правните предпри-

сания достигат до своите адресати. Тази основополагаща функция в общественния живот, детерминира и неговата сложна лингвистична архитектура, в която, както вече показахме, могат да се обособят основно четири изграждащи езикови пласта – общоупотребимия български език (официалния книжовен език), юридическата терминология, термините, заимствани от други науки (общонаучни) и чуждите думи и изрази.

ТРУДНОСТИТЕ ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ЮРИДИЧЕСКИЯ ЕЗИК

За да могат да се ориентират в посланията, които правото като основен и най-важен нормативен регулатор им изпраща, хората трябва да разбират същността на правните текстове, за да съобразяват своето поведение спрямо техните предписания. Но за да може да бъде изпълнено това важно условие, адресатите на правните норми би трябвало да са наясно както с правилата на общоупотребимия език, така и със спецификите в езика на закона. Затова „е необходим език, с който всеки да разбира юридическия език, защото – налага се да признаем – знанието за правото е интегрална част от самото право. Ако тази част не е осигурена по задоволителен начин, рискът за отделната личност е голям. Ако оставим индивида сам, изправен пред необятното писано на неразбираем за него език право, рискът е вече за цялото общество“ (Шопов, Томов, 2010, с. 217).

Вероятно точно подобни съображения мотивират възгледите, изразени от Джереми Бентам, според когото „правните норми трябва да бъдат кодифицирани в прост, лесно разбираем източник, което до голяма степен би премахнало нуждата от адвокати“ (Bentham, no date, cited in Hutton, 2009, p. 153). Дори нещо повече, Бентам смята, че сложният характер на юридическия език е изкуствено придаден от юристите, които си служат със сложни понятия и изкуствено конструирани изрази, като по този начин целят да се превърнат в „недостижим елит“. Но вероятно една подобна реформа в юридическия език, като предложената от Бентам, изглежда по-скоро неоправдана, имайки предвид сложността и многообразието в обществените отношения, детерминиращи лексическите специфики на правната регламентация. Освен това, езикът на правото си служи с разнообразна терминология, която включва както чисто юридически термини, използвани в законите и другите правни източници, така и с психологическа, философска (философско-правна), аксиологическа и друг вид специализирана терминология, която обяснява многообразието на правното явление. Точно поради тази причина юридическият език не би могъл да бъде опростен (по предложението на Бентам), защото, както отбелязва Я. Воленски: „Правната догматика не би могла да бъде преведена на езика на емпиричната социология.“ (Wolenski, no date цит. по Бузов, 2010, с. 127).

Подобна невъзможност бива детерминирана от централната роля на правото и необятния спектър от обществени отношения, които то урежда. В този смисъл, всеки отказ, дори и частичен, от така характерните за правото специфични

термини, езикови конструкции и думи, отличаващи го в самостоятелна категория, е по-скоро неоправдан, а вероятно дори и недопустим. Юридическата лексика „не може без собственост и собственик, владелец и владение, ищец и ответник, без физическо и юридическо лице, без ипотека, продажба, дарение, цесия, изпълнителен лист, субективни права, делинквент, въвод във владение, дееспособност, правоприемство, завещание, екзекватура и безброй други, които изграждат сложната лексика на относително самостоятелния юридически език и го отличават от обикновения разговорен език“ (Петров, 2010, с. 346).

Може би точно поради тази причина голяма част от членовете на обществото, които, макар и да са наясно с правилата на ежедневния език, често срещат трудности при досега си с езика на правото. Съществуват множество примери за едно такова неразбиране на термините от правната доктрина, което от своя страна води до погрешна употреба на някои термини. Милкова илюстрира този факт с няколко недвусмислени примера за подобна погрешна употреба: Например „терминът юридическо лице“: в практическото ни ежедневие хората често неправилно го използват, като го съотнасят към хора, които имат юридически познания и квалификация, които разбират от право (макар че иначе този термин в правото означава особен вид колективен субект на правото). Подобна грешка се допуска, когато хората (особено журналистите често го правят) обсъждат определени нормативни юридически актове, но неправилно ги наричат „нормативни документи“. Същото е и когато вместо правилния термин „нотариален акт“ в ежедневието хората често го наричат неправилно „натурален акт“ (Милкова, 2002, с. 264).

Борис Спасов определя такъв вид погрешна употреба като „извращаване на юридическите термини“ Спасов (2006, с. 98). Според него това се дължи както на неразбиране на юридическата терминология, така и на правна неграмотност, което дори често води до неправилно заменяне на юридическите термини с понятия, нямащи нищо общо с правната терминология.

Така например Семейният кодекс (чл. 46, ал. 2 – нов чл. 74, ал. 2) установява термина „родство по сребрена линия“. Това е роднинска връзка между лица, които имат общ родоначалник, без едното да произхожда от другото (например братя, сестри). Често обаче поради правна неграмотност в обикновения език вместо „сребрена линия“ се използва понятието „сребърна линия“, което е неправилно“.

Както се вижда от посочените примери, правният език често е недостъпен за голяма част от членовете на обществото. Затова, когато адресатите на правото познават всекидневния език, но не познават юридическия, интерпретирането на правните норми ще доведе до постигнато значение, което до голяма степен може да се различава от това, което законодателят е целял да означае с дадената норма.

„Незнанието на закона не оправдава никого, но в много случаи този принцип би довел до неравнопоставеност на неговите адресати, защото не всички

еднакво добре и правилно го възприемат и разбират. Нерядко това дава основание и за некоректно, дори и престъпно използване на подобно неразбиране на един или друг закон“ (Хрусанов, 2010, с. 56).

Вероятно това е и една от причините, когато са изправени пред определена реална житейска ситуация, която представлява и съответен правен казус, голяма част от хората да търсят специализирана помощ от експерт. Такива експерти са юристите, които в процеса на своето обучение и практически опит овладяват спецификите и тънкостите в езика на правото. Може би именно това дава основание на Жана Шаранкова да определя работата на юриста по решаването на даден казус като „езиков превод от всекидневния език на юридически и обратното“ Шаранкова (2001). В този процес можем да разглеждаме интерпретацията на закона като „форма на превод, при която всекидневният език и понятия се анализират или превръщат в юридически език, тъй като законът посредничи между различни езици и различни социални групи“ (Hutton, 2009, p. 51).

Най-често хората, които имат нужда от специализирана юридическа помощ, се обръщат към адвокат. Тази професия е предназначена да защитава правата, свободите и законните интереси на гражданите. Основният нормативен акт, регламентиращ адвокатската професия, както и правата и задълженията, свързани с нейното упражняване, е Законът за адвокатурата (2009). Според Чл. 24 ал. 1 т. 1 на този закон, упражнявайки своята професия, адвокатите предоставят устни и писмени юридически консултации, свързани с правото. Точно посредством това консултиране адвокатите осъществяват връзката между езика на правото и всекидневния език в обществото, тъй като езикът на адвоката се доближава в най – висока степен до литературния език, което му дава достатъчно голяма свобода на изразяване, максимално близко до това в ежедневно общуване.

Юридическото консултиране може да се определи като една езикова игра, в хода на която се осъществява комуникация между адвоката и неговия клиент. Когато се осъществява комуникация между субектите, се извършва синтез между език и свят. Този синтез се нарича „контекст“, т.е. ситуация, в която се извършва „живо общуване“. В процеса на тази комуникация се извършва трансформация от една форма в друга, т.е. осъществява се разбиране, което представлява процес, при който чуждите мисли се трансформират в постижима за нас форма, тъй като ние имаме достъп само до собствените си мисли, но мислите на другите са в недостъпна за нас област). Ето защо разбирането е ключова предпоставка за успешната интерпретация, като в този процес то трябва да бъде в две насоки: От една страна е необходимо да бъде разбран езиковият смисъл на текста (правото), а от друга на „квзитекста (факта)“ (Ташев, 2002, с. 13), като в последствие те трябва да бъдат съпоставени помежду си, което се явява ключова предпоставка за успешното решаване на възникналия правен проблем.

Но в процеса на комуникация може да се получи и изкривяване на информацията. Това е възможно, когато не възприемем и не разберем правилно информацията, която ни се предава от нашия събеседник. Този процес на неразбиране можем да наречем „шум в информацията“ или „недостъпност на смисъла между субекти“ (Герджиков, 2012, с. 104). Именно с цел да бъдат избегнати евентуалните недоразумения в процеса на юридическото консултиране, адвокатът задава насочващи въпроси, посредством които да събере по-точна информация чрез описанията на своя клиент, събирайки феномените за описване и синтезира фактите в подходящи форми, които му помагат да се ориентира във фактическите обстоятелства, свързани със съответния казус. Впоследствие тези „факти се нуждаят от допълнителни интелектуални операции на превод – „трябва да бъдат разпознати значенията на доказаните фактически обстоятелства в предполагаемото правно предписание, в което тези значения са свързани като юридизирани фактически обстоятелства и връзки“ (Шаранкова, 2001, с. 265).

Едва след това адвокатът може да направи прецизна юридическа квалификация на случая и по този начин да припознае своя клиент като „третото лице“, фиксирано в хипотезата на относимата правна норма. Това е възможно посредством виртуална относителност, тъй като виртуалното се осмисля в реалното, а координатната система на един език е „виртуална проекция на реалната жива форма в процес на ре-синтез. Един знаков синтез няма смисъл, ако не е отнесен към жизнен процес (описание, разпознаване, представяне, мислене)“ (Герджиков, 2012, с. 53). Тази теза тук може да бъде съотнесена към юридическото консултиране, защото то представлява именно един такъв жизнен процес. Освен това, неговото основно предназначение е решаването на определен правен казус, затова то може метафорично да се разглежда и като един вид специфичен „линеен езиков превод“ (Герджиков, 2012, с. 94), при който адвокатът играе ролята на посредник (преводач) между езика на правото и ежедневния език. Той осъществява „езикова интерпретация“, като преобразува (превежда) сведенията, получени от клиента на ежедневния в юридически език, за да направи прецизна юридическа квалификация на случая и в последствие да определи основната правна норма, която се отнася до конкретния казус, други допълнителни такива, както и всички техни препращания. „В процеса на четене на правния акт ние извършваме една двойна езикова интерпретация: на естествения (български) език и на юридическия език“ (Ташев, 2007, с. 57). За постигането на тази цел адвокатът трябва да съотнесе 1) света на фактическото (действителните обстоятелства), към 2) света на дължимото (изразеното в правните норми) – т.е. за да реши казуса, адвокатът трябва да осъществи действия, които се различават в значителна степен от тези, които съдът предприема при решаването на същия казус. Докато в хода на съдебното производство една от основните задачи на съдебния състав е да установи обективната истина и след това да определи приложимите към

казуса правни норми, то пред адвоката не би трябвало да стои подобна задача, тъй като можем да предположим, че той притежава знание за истинните факти и обстоятелства, предоставени му директно от неговия клиент. За да може да приеме тези сведения като истинни, адвокатът трябва да допусне, че са налични условия, които да утвърждават изказванията на неговия клиент като истинни. Следователно, притежавайки знания за истинността на твърденията, адвокатът трябва да извърши един особен вид езиков превод (интерпретация), чрез който в метафоричен смисъл той „застава текста да заговори“ (Шаранкова, 2001, с. 88), интерпретирайки както сведенията, които неговият клиент му предоставя (фактите от действителността), така и текста на приложимите за случая правни норми. Тук обаче се изправяме пред следната трудност: Разглеждайки въпроса за езиковия превод, ние можем да използваме като най-подходящ обяснителен способ теорията на Куайн, но в такъв случай ще трябва да заключим, че преводът е изначално неопределен.

НЕОПРЕДЕЛЕНОСТТА НА ПРАВОТО И ПРОЦЕДУРАТА ЗА ЮРИДИЧЕСКА КОНСУЛТАЦИ

В „Дума и обект“ през 1960 г., Уилард ван Орман Куайн излага проблема за неопределимостта на референцията. Неговата теза се основава на аргумента, че говорещите даден език могат да използват безкраен брой езикови единици, които да не съответстват на даден език и при условие, че не съществуват факти, които да фиксират значението на референцията, тя според Куайн е неопределима. Според него, това е така, защото когато се опитваме да превеждаме думи от непознат за нас език (какъвто тук се явява езикът на правото) съществуват прекалено много възможни значения, което затруднява намирането на еднозначно такова. Затова, когато се правят ръководства за превод от един език на друг, „те могат да бъдат създадени по различни начини, всички съвместими с общата реч, но несъвместими един с друг“ (Quine, 1960, р. 24). Според Куайн, това несъответствие ще доведе до разминаване в превода между две изречения, всяко от които би трябвало да отразява значението на другото. По примера на Куайн, Gavagai може, а може и да не означава заек, тъй като, съгласно неговата теза, ние нямаме ясен критерий, въз основа на който да извършим точен превод, което ще доведе до безкраен брой възможни преводи на Gavagai, като например „необособена заекова част“, „времеви отрязък от цял заек“ или „заековост, възпътена за момент“ (Quine, 1960 цит. по Карагеоргиева, 2009, §4.1). Този подход на Куайн може да се пренесе върху превода на всяка дума на чужд език, различен от нашия, защото, за да открием значението на дадена дума, ние трябва да открием нейното съответствие. Най-вярното решение според Куайн, е, ако, както казва той, „езиковедът разшири своята основа, ставайки двуезичен“ (Quine, 1960, р. 64). По този начин той ще бъде в състояние да съотнесе правилно значенията на изреченията от двата езика. Приемайки тази теза, можем да заключим, че преводът в разглеж-

дания от нас случай е възможен, тъй като в процеса на юридическото консултиране адвокатът се явява познавач и на двата езика.

Това обаче ни води до следния проблем: Куайн е на мнение, че „двyezичността има своя собствена семантична корелация“ (Quine, 1960, p. 64), което означава, че дори двама души да си служат с един и същи език, значението, което те биха извлекли от превода на дадена дума или изречение, пак може да се разминава. Една от вероятните причини за това разминаване бихме могли да открием в тезата, че „преводът е ограничен от езика, на който се случва и от човека, който го прави, затова той никога не би могъл да възникне извън рамките на интерпретацията“ (Glanert, Legrand, 2011, p. 530). В такъв случай, всеки превод, който сме в състояние да осъществим, никога не би бил абсолютно точен или краен, защото той „проектира онтологията на определен език или теория върху тълкуването и така всяка истина става израз на нечия епистемична позиция“ (p. 528). Това от своя страна може би обяснява защо в процеса на прилагането на правото се наблюдава различно, дори често противоречиво решаване на сходни юридически казуси, като такова дори се открива и в съдебната практика. Това вероятно може да се обясни именно с тази „онтологическа релативност между онтологичната схема на правото и тази на фактите, т.нар. фактическо и дължимо в правото. Ето защо, ако от една страна кажем, че нормативното битие на правото спада към света на дължимото, а от друга, че обществените отношения спадат към света на фактическото, то връзката между тези две онтологични същности бива осъществена от правните разпоредби, които се явяват сетивно възприемаемият външен езиков израз. Следователно, именно в разпоредбата тази онтологическа релативност бива експлицирана най-осезаемо като такава между езика на правото и ежедневния език в обществото. Лесно е да си обясним защо юридическият език е релативен – неговата относителност може да се обвърже със самите всекидневни казуси, произхода на понятията в правната терминология и преценките на самите правни субекти (срв. Ташев, 2007, с. 116). Ето защо, ако хипотетично приемем, че се стигне до ситуация, в която трябва да се оценяват две еднакво приемливи интерпретации на едно и също семантично съдържание, е явно, че ще трябва да отхвърлим като неправилно значението, постигнато от единия интерпретатор. Но в такъв случай ние можем да отхвърлим като неприемлив и втория интерпретативен отчет, както и всеки следващ такъв. Това е така, защото ние не разполагаме с ясен и сигурен критерий, въз основа на който да обосновем своите заключения за начините, по които сме постигнали тълкувателните си резултати. Ето защо не винаги езиковата интерпретация на естествения и юридическия език е достатъчна, за да бъде разбран смисълът на правната норма. В този случай се пристъпва към „юридическата интерпретация“ (Ташев, 2007, с. 57). Според Шаранкова (2001), когато се осъществява езикова интерпретация, се извършва своеобразна реконструкция на вложени в текста смисъл от страна на неговия създател, докато при юридическата

интерпретация интерпретаторът трябва да схване неговия юридически смисъл, който е съобразен с целите на правоприлагането. Тук юридическата интерпретация се явява самостоятелна форма за постигане на правен смисъл и дообогатяване (доразвиване) на вече достигнатия такъв. Ако за целите на езиковата интерпретация е достатъчно да се установи конкретното езиково значение на отделните езикови изрази, изграждащи текста, за да се достигне до цялостното значение, то за целите на юридическата интерпретация това не е достатъчно. Процесът на езиково интерпретиране на нормативните правни текстове „също притежава известна специфика, но при него няма правила, различни от правилата, по които протича езиковата интерпретация на неюридическите текстове“ (Ташев, 2007, с. 60). Затова, когато се извършва юридическа интерпретация, е необходимо да бъде установен не само езиковият смисъл, тъй като, веднъж достигнат, е необходимо той да бъде съотнесен към цялостния нормативен дискурс. Това означава, че „при езиковата интерпретация ние имаме разбиране на смисъла, а при юридическата – реконструиране и създаване на липсващия смисъл“ (с. 58). Вследствие на това: „езиковата интерпретация на правната норма може да доведе до два основни извода: че тя е неясна и се нуждае от тълкуване; че тя липсва, налице е празнота и е необходимо да се приложи аналогия. Видът на „недостатъка“ определя вида на необходимата юридическа интерпретация. Неяснотата се отстранява чрез тълкуване; липсата на норма — чрез аналогия“ (с. 63). Ето как юридическата интерпретация, като съвкупност от специфични юридико-технически способности, е в състояние да гарантира постигането на безспорен смисъл на правните текстове, осигурявайки по този начин единство в процеса на правоприлагане.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

От всичко казано до тук можем да направим извод, че юридическата консултация е една „езикова игра“, в която в метафоричен смисъл адвокатите извършват превод или езикова интерпретация между два близки, но все пак самостоятелни езика, каквито са ежедневиият и юридическият. Тук адвокатът играе ролята на свързващ елемент между предписанията на нормотворческия орган и отделните членове на обществото, които се явяват техни адресати. Трябва обаче да отбележим, че при един такъв превод (интерпретация) правилното значение вероятно винаги ще зависи от интерпретатора, тъй като в този процес, както вече посочихме, съществена роля играе диспозицията на преводача. Но ако приемем, че точният превод е невъзможен, а можем единствено да разчитаме на множество възможни значения, то това ще означава, че опитният адвокат е този, който би могъл да се ориентира в морето от възможни приемливи интерпретации и да предостави на своя клиент точни и адекватни решения на възникналия правен проблем. Вероятно именно това отличава, както казва Халпин, „компетентния учен експерт, който предоставя благонадеждни съвети, от некомпетентния интерпретатор. Проблемът идва,

когато двама учени експерти предоставят благонадеждни, но противоречиви съвети“ (Halpin, 2011, p. 72). Именно в тези случаи се налага експертът да проведе юридическа интерпретация. Но от друга страна, за множеството случаи, когато езиковото значение на даден нормативен акт не буди ни най-малко съмнение относно вложения в него езиков смисъл, експертът провежда единствено езикова интерпретация или езиков превод на правните текстове. Следователно, когато адресатите на правото разбират смисъла на правните предписания на база езикова интерпретация, юридическа такава не е необходима.

ЛИТЕРАТУРА

- Бузов, В.** (2002) *Философия на езика*. София: Одри.
[Buzov, V. (2002) *Filosofia na ezika*. Sofia: Odri.]
- Бузов, В.** (2010) *Философия на правото и правна логика в глобалната епоха*. София: Абагар.
[Buzov, V. (2010) *Filosofia na pravoto I pravni logika v globalnata epoha*. Sofia: Abagar.]
- Герджиков, С.** (2012) *Философия на относителността*. София: Екстрем.
[Gerdzhikov, S. (2012) *Filosofia na odnositelnosta*. Sofia: Ekstrem.]
- Закон за адвокатурата** (2004) [онлайн] [прегледан на 10.09.2020]. Достъпен на: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135486731>.
[*Zakon za advokaturata* (2004) [onlayn] [pregledan na 10.09.2020]. Dostapen na: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135486731>.]
- Закон за нормативните актове** (1973) [онлайн] [прегледан на 10.09.2020]. Достъпен на: <https://aref.government.bg/sites/default/files/uploads/docs2018-12/> [прегледан на 10.09.2020].
[*Zakon za normativnite aktove* (1973) [onlayn] [pregledan na 10.09.2020]. Dostapen na: <https://aref.government.bg/sites/default/files/uploads/docs2018-12/>.]
- Карагеоргиева, А.** (2009) *Философия на съзнанието*. София: Библиотека 48.
[Karageorgieva, A. (2009) *Filosofia na saznanieto*. Sofia: Biblioteka 48.]
- Милкова, Д.** (2002) *Юридическа техника*. София: Сиби.
[Milkova, D. (2002) *Yuridicheska tehnika*. Sofia: Sibi.]
- Наказателен кодекс** (1968) [онлайн] [прегледан на 10.09.2020]. Достъпен на: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529>.
[*Nakazatelen kodeks* (1968) [onlayn] [pregledan na 10.09.2020]. Dostapen na: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/1589654529>.]
- Петров, В.** (2010) Тъжно-смешни разсъждения върху българското нормотворчество. В: Хрусанов, Д., Шопов, Т. (състав.) *Право и език. Насоки за писане и редактиране на правни текстове*. София: Унив. изд. Св. Климент Охридски, с. 327–346.
[Petrov, V. (2010) Tazhno-smeshni razsazhdenia varhu balgorskoto normotvorchestvo. V: Hrusanov, D., Shopov, T. (sastav.) *Pravo i ezik. Nasoki za pisane i redaktirane na pravni tekstove*. Sofia: Univ. izd. Sv. Kliment Ohridski, s. 327–346.]

- Семеен кодекс** (2009) [онлайн] [прегледан на 10.09.2020]. Достъпен на: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/2135637484>.
[*Semeen kodeks* (2009) [onlayn] [pregledan na 10.09.2020]. Dostapen na: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/2135637484>.]
- Спасов, Б.** (2006) *Съставяне на правни нормативни актове*. София: Фенея.
[Spasov, B. (2006) *Sastavyane na pravni normativni aktove*. Sofia: Feneia.]
- Ташев, Р.** (2002) Правната догматика, *Съвременно право*, XIII, № 3, с. 7–18.
[Tashev, R. (2002) *Pravnata dogmatika, Savremenno parvo*, XIII, № 3, s. 7–18.]
- Ташев, Р.** (2007). *Теория на тълкуването*. 2. изд. София: Сиби.
[Tashev, R. (2007) *Teoria na talkuvaneto*. 2. izd. Sofia: Sibi.]
- Указ № 883 от 24.04.1974 г. за прилагане на Закона за нормативните актове** (1974) [онлайн] [прегледан на 10.09.2020]. Достъпен на: <https://legislation.apis.bg/doc/5851/0>.
[*Ukaz № 883 ot 24.04.1974 g. za prilagane na Zakona za normativnite aktove* (1974) [onlayn] [pregledan na 10.09.2020]. Dostapen na: <https://legislation.apis.bg/doc/5851/0>.]
- Хрусанов, Д.** (2010) Нормативни изисквания към правния език. В: **Хрусанов, Д., Шопов, Т.** (състав.) *Право и език. Насоки за писане и редактиране на правни текстове*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, с. 55–59.
Hrusanov, D. (2010) Normativni iziskvania kam pravnia ezik. V: Hrusanov, D., Shopov, T. (sastav.) *Pravo i ezik. Nasoki za pisane i redaktirane na pravni tekstove*. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, s. 55–59.]
- Шаранкова, Ж.** (2001) *Юридическото мислене. Проект за интерпретативна теория*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“.
[Sharankova, Zh. (2001) *Yuridicheskoto mislene. Proekt za interpretativna teoria*. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“.]
- Шопов, Т., Томов, Д.** (2010) Правото на езика и езикът на правото. В: **Хрусанов, Д., Шопов, Т.** (състав.) *Право и език. Насоки за писане и редактиране на правни текстове*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, с. 210–220.
[Shopov, T., Tomov, D. (2010) *Pravoto na ezika i ezikat na pravoto*. V: Hrusanov, D., Shopov, T. (sastav.) *Pravo i ezik. Nasoki za pisane i redaktirane na pravni tekstove*. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, s. 210–220.]
- Glanert, S., Legrand, P.** (2011) Foreign Law in Translation. If Truth Be Told. In: **Freeman, M., Smith, F.** (Eds.) *Law and Language*. Current Legal Issues, Vol. 15. Oxford: Oxford University Press, pp. 513–532.
- Halpin, A.** (2011) Language, Truth, and Law. In: **Freeman, M. and Smith, F.** (Eds.) *Law and Language*. Current Legal Issues, Vol. 15. Oxford: Oxford University Press, pp. 62–78.
- Hutton, C.** (2009) *Language, Meaning and The Law*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Marmor, A.** (2009) *Social conventions from language to law*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Quine, W.V.O.** (1960) *Word and Object*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.